

javami iz približno istega časa. Pri odločitvi so torej pretehtale stvari, ki govorijo v prid objavi: dejstvo, da gre za doslej nepoznan tekst, še bolj dejstvo, da se v njem nakazuje sintetična obravnava srednjega veka. Na žalost so te prednosti povezane tudi s pomanjkljivostmi. Ne gre le za to, da je takšna objava v nekem smislu nasprotna avtorjevi volji (saj je sam zadržal razpravo v predalu). Poleg tega očitno zaradi nje nista prišli v poštev razpravi *Poglavje iz najstarejšega slovenskega pismenstva* (ČJKZ 8, 1931) in *O pokristjanjevanju Slovencev in početkih slovenskega pismenstva* (DS 47, 1934), ki vsaj delno obravnavata isto snov. To sta namreč glavna Grafenauerjeva prispevka v polemiki s Kidričem. Polemika, ki je imela poleg vsebinskih tudi svetovnonazorske razsežnosti in je dobila celo prizvok osebnega rivalstva, je bila vendar dogodek osrednjega pomena, ob katerem se je oblikovala in usmerjala zgodovina starejšega slovenskega slovstva v času med vojnami. (Ta strokovni spor je obravnavan tudi na več mestih v študijah in opombah pričujoče knjige, vendar fragmentarno in ponekod nekoliko enostransko. To velja mdr. zlasti za uredniško trditev na str. 690: »Grafenauer je imel širši razgled v latinski, starocerkvenoslovanski in srednjevisokonemški problematiki, Kidrič je imel družbeno moč, ki je mogla zavreti svoji viziji nasprotno osvetljavo.« Kidrič je takrat predvsem zahteval od nasprotnika, naj podpre svojo tezo z dokumentiranimi dokazi; prim. Kidrič, »Stoletja beležk brez literarne tradicije« v *slovenski literarni zgodovini*, LZ 1935 in *Izbrani spisi* III, 1978; Ob petem sešitku, v: *Zgodovina slovenskega slovstva*, 1929–38; nasprotje je bilo torej najprej vsebinsko-metodološko in Kidričevi ugovori so dajali Grafenauerju eno izmed pobud za poznejše podrobnejše raziskovanje srednjega veka.) Ker se torej urednik knjige v študiji in opombah ustavlja ob tej polemiki, se mora nujno sklicevati tudi na omenjena Grafenauerjeva spisa in

s tem tako rekoč iz druge roke nadomeščati tisto, čemur se je odpovedal v izboru. Verjetno bi bilo le bolje dati prednost Grafenauerjevim lastnim formulacijam, torej uvrstiti v izbor ta dva njegova spisa, ki sta bila ob svojem času relevantna in odmevna tako v stvarnem kot v polemičnem oziru – zlasti glede na to, da izdaja sicer posveča precejšnjo pozornost avtorjevim načelnim in polemičnim stališčem.

Izdaja je torej potrebna in dobrodošla, saj bo napolnila eno izmed vrzeli v naši strokovni literaturi. Zdi pa se, da bi nemara bilo bolje, ko bi bila že od vsega začetka zasnovana kot izbor iz celotnega Grafenauerjevega opusa in bi tako ustregla potrebi, ki se je kajpada zaveda, a se ji zaenkrat odziva le z napovedjo morebitnega nadaljevanja v ne povsem opredeljeni prihodnosti. Upamo lahko, da bosta uredništvo in založba zbrala dovolj moči in odločnosti in da se bosta v podobnih izdajah postavila po robu tudi tiskovnim napakam, ki jih je v tej knjigi odločno preveč.

Darko Dolinar

Anton Ocvirk:
LITERARNA UMETNINA
MED ZGODOVINO
IN TEORIO
Drugi del

Državna založba Slovenije,
Ljubljana, 1979

Ob izidu študij, zbranih pod naslovom *Evropski roman* (DZS, 1977), še ni bilo mogoče videti, da je to prva med štirimi predvidenimi knjigami Ocvirkovih izbranih znanstvenih, kritičnih in esejističnih del. Celotna zamisel izbora se je pokazala šele ob nadaljnjih dveh knjigah, ki sta s skupnim naslovom *Literarna umetnina med zgodovino in teorijo* zapovrstjo izšli v naslednjih dveh letih (DZS, 1978, 1979), in ob napovedi četrte, *Miscellanea*, ki jo je avtor že pripravil za tisk in založba uvrstila v program za leto 1980, vendar doslej še ni izšla.

Izbor zajema predvsem študije in razprave, ki jih je avtor skoraj petdeset let objavljaval v različnih revijah, zbornikih in spremnih besedilih k literarnim delom in so bile zato povečini že težko dosegljive, kot celota pa nepregledne. Očitno ima med njimi osrednje mesto obsežni sklop razprav, zbranih v drugi in tretji knjigi, prav v njej pa se je še posebno jasno pokazalo, kako pomembno je, da je avtor svoj izbor tudi sam uredil.

Ocvirk je kot urednik poudaril tematsko in idejno povezanost ali celo komplementarnost svojih razprav. Pri ureditvi ni upošteval kronologije njihovega nastanka, čeprav ob vsaki v kazalu navaja letnico prve objave, izognil pa se je tudi delitvi na literarnoteoretični in primerjalnozgodovinski sklop. Tako je ne le s programsko oblikovanjem zbirnim naslovom, temveč tudi z razvrstitvijo posameznih enot opozoril, kako se ujemata in dopolnjujeta razpravi *Historizem v literarni zgodovini in njegovi nasprotniki* (1938) in *Novi pogledi na pesniški stil* (1951), ki ju je postavil na začetek druge knjige in s tem v središče celotne kompozicije svoje *Literarne umetnine*; nakazal je, kako se obe stekata v sintetični zaključni enoti *Pesniška umetnina in literarna teorija* (predavanje 1965, prvi natis 1978), vse tri pa utemeljujejo in zaokrožajo srednji del, ki v osmih razpravah obravnava stilne, tematske in idejne značilnosti Cankarjevega, Kosovelovega in Vidmarjevega pesniškega in kritičkega opusa.

Čeprav so razprave nastajale v velikem časovnem razponu, v knjigi zaradi tega ni čutiti neskladnosti. Nasprotno, avtorjeva metoda razpravljanja je ves čas ostala presenetljivo enotna in dosledna. Ocvirk namreč vseskozi piše stvarno, venomer načelno in praktično zavrača abstraktno teoretiziranje, zlasti pa nasilno shematiziranje. Ne postavlja se v vlogo prvega in edinega razpravljalca o posameznih problemih, ampak praviloma predstavlja tudi stališča avtorjev,

ki so pred njim obravnavali problematiko, s katero se ukvarja, in se do njih jasno in argumentirano opredeljuje. Njihove teze in svoja izvajanja sproti dokumentira, ne da bi se pri tem izgubljal v odvečnih podrobnostih, do besede pa pušča tudi svoj živahni, k polemiki nagnjeni temperament. Ta ga sili, da svoje poglede izraža poudarjeno, marsikdaj prav slikovito.

Taka enotnost pa ni posledica avtorjevih poznejših redakcijskih posegov, kakor bi kdo lahko domneval. Celo med prvo, revialno, in drugo, knjižno objavo najstarejšega besedila v knjigi – *Historizem v literarni zgodovini*, ki ju loči več kot 40 let, je nenavadno malo razlik. Predvsem ni v knjižni objavi nobenega popravka, ki bi kakorkoli spreminjal avtorjeva stališča, trditve ali navedbe. Spremembe besedila zadevajo predvsem pravopisne in leksikalne posodobitve, pa še teh ni bilo treba veliko.

Opuščanje in nadomeščanje hrvatismov je tu in tam zadelo tudi terminologijo. Tako sta termina 'struja' in 'umotvor' zamenjana s terminoma 'smer' in 'umetnina' ali 'pesniško delo'. V obsežnem terminološkem aparatu, ki ga je avtor obvladoval, sta ti spremembi količinsko neznatni, prav to pa je zanj značilno. Ocvirkova izvirnost se namreč ni kazala v kovanju ali izumljanju novega strokovnega izrazja, pač pa se je podrejala discipliniranemu znanstvenemu postopku, namreč selektivnemu prevzemanju in kritični uporabi mednarodno uveljavljene terminologije. Kakor na literaturo, tako je tudi na literarno vedo in s tem na njeno terminologijo gledal predvsem kot na proces, v katerem se marsikaj spreminja in dobiva v novih kontekstih drugačne pomene. Zato je zlasti o osnovnih terminih in njihovi različni rabi pri različnih avtorjih in v različnih obdobjih najpej razpravljaj in šele nato po potrebi utemeljil svojo različico. Prav ta postopek veliko prispeva k znanstveni tehtnosti njegovih razprav, hkrati pa tudi k njihovi splošni razumljivosti.

Tudi druga knjiga *Literarne umetnine med zgodovino in teorijo* torej strnjeno in zaokroženo predstavlja pomemben del Ocvirkovega življenjskega opusa, pri tem pa še izraziteje kot prva opozarja na to, da avtorju ni uspelo uresničiti svojih zamisli do kraja. Razprave o Cankarju in Kosovelu so namreč enako kot tiste o Kersniku pravzaprav le poglavja za obsežnejše monografije o teh ustvarjalcih, s katerimi naj bi se po prvotnem načrtu zaključila kritična izdaja njihovih spisov v *Zbranih delih slovenskih pesnikov in pisateljev*.

Z našega sedanjega vidika je tem bolj presenetljivo, da avtor ni mogel sproti objaviti niti tistih svojih monografij, ki mu jih je uspelo dokončati. To velja za *Levstikov duševni obraz*, ki ga je v prvi varianti objavil l. 1933, nato v 50. letih dopolnil s tezami o Levstikovi stilni usmerjenosti in razširil s številnejšimi stilnimi analizami, odtlej pa je rokopis obležal in bil šele po dobrih 20 letih natisnjen v prvi knjigi *Literarne umetnine*. Še slabša usoda je doletela *Nove poglede na pesniški stil*. Kakor opozarja avtor na str. 28 v obravnavani knjigi, je ta razprava »le skromen odlo-mek iz obsežne monografije o stilu«. V Ocvirkovi zapuščini je res ohranjen obsežen tipkopis z naslovom *Temeljni problemi pesniškega stila*, datiran z letnico 1944. Besedilo je popolnoma čistopisno, manjkata pa zadnji poglavji, ki imata v pregledu vsebine že določena naslova – *Deskriptivna analiza in Sintetični pogledi na stil* – in ob njiju rokopisno pripombo »še ni pretipkano«. Domnevamo lahko, da sta se osnutka teh poglavij ali gradivo zanj izgubila, ko je okupator nasilno pretrgal avtorjevo delo. Po osvoboditvi je bil Ocvirk preobložen s skupinskimi deli, ki jim je zaradi večje družbene pomembnosti dajal prednost pred dokončavanjem rokopisov o svojih lastnih raziskavah in dognanjih. Ne glede na to je, kot kaže, sčasoma hotel monografijo izdelati, spričo nadaljnje razvoja stroke najbrž tudi pregledati in dopolniti, a posrečilo

se mu je le deloma: ostalo je pri re-vialni objavi v nadaljevanjih, ki so zajela komaj prvi del, to je približno polovico prvotnega rokopisa, in v tej obliki jo je prevzel nato tudi v drugo knjigo *Literarne umetnine*. Tako je razprava navsezadnje, če obrnemo avtorjevo formulacijo, objavljena v vsebinsko zaključeni, pa vendar okrnjeni podobi.

Lahko bi rekli, da to v precejšnji meri velja za celotno izdajo. Vtis o njeni zaključenosti sicer krepijo dodatki – študija Janka Kosa o Antonu Ocvirku in slovenski literarni vedi, stvarno in imensko kazalo in Ocvirkova bibliografija, ki jo je sestavila Majda Clemenž. Dejansko pa bibliografija, ki nadrobno zajema vsa področja avtorjevega dela in je bila ob izidu knjige, v kateri je objavljena, praktično popolna (izmuznila se je le navedba, da je Ocvirk l. 1934 urejal Ljubljanski zvon), po dveh letih že ni več izčrpna: v *Zbranih delih slovenskih pesnikov in pisateljev* so namreč medtem izšle še tri knjige, ki jih je kot glavni urednik sooblikoval Anton Ocvirk, v *Literarnem leksikonu* je l. 1980 pod njegovim uredništvom izšlo še pet zvezkov, predvsem pa sta v tej ediciji postumno izšli dve njegovi literarnoteoretični študiji, namreč *Evropski verzni sistemi in slovenski verz* (SAZU-DZS, 1980, Literarni leksikon 9 in 10) in *Literarno delo in jezikovna izrazna sredstva* (SAZU-DZS, 1981, Literarni leksikon 11). Tem bolj upravičeno je torej pričakovati, da se tudi edicija Ocvirkovih izbranih del dokonča in izidejo še njegovi predvojni eseji – *Razgovori*, dopolnjeni s pozneje nastalo razpravo o Paulu Hazardu in primerjalni književnosti, z literarnimi in gledališkimi kritikami in drugim, kar je uvrstil v četrto knjigo z naslovom *Miscellanea*.

Majda Stanovnik